

Vincent ve Vídni

Tak obsáhlou výstavu děl Vincenta van Gogha neviděla Evropa téměř dvacet let. Ve vídeňské galerii Albertina je do 8. prosince vystaveno na 150 obrazů a kreseb slavného malíře. Díváte se na ně a té otázce se zase neubráníte: Kdo byl Vincent?

Malujete jako blázen! Tak reagoval Paul Cézanne, když mu ten podivný Holanďan, co chodí po Montmartru v montérkách, kouří dýmku a s každým se hádá, ukázal poprvé svá plátna. Potkali se v obchůdku na pařížské ulici Clauzel číslo 14, kde otec Tanguy prodává potřeby pro malíře. Mezi kbelíky s barvami tady stojí opřená o zeď plátna Cézanna, Gaugina, Pissarra a dalších „nepochopených“ malířů. I když je nikdo nekupuje, Julien Tanguy trvá na pevných cenách: 100 franků velké plátno, 40 malé. Po příjezdu van Gogha se zásoby v obchodě ještě rozrostou... Malujete jako blázen! Nad Cézannovým výkřikem se Vincent tehdy ještě usměje. Píše se rok 1886 a sám netuší... Když ho o dva roky později Paul Gauguin portrétuje v Arles, Vincent suše konstatuje: „Jsem to přesně já, ale až když jsem se zbláznil!“ Na druhý den nejprve s břitvou v ruce napadne Gaugina, posléze sám sebe zmrzačí. Šílenství – konstatují lékaři.

Dvakrát Vincent

Byla nemoc, pravděpodobně epilepsie, důsledkem prožitých útrap, nebo je jejich příčinou? Lékaři krčí rameny. Vincentův život byl samé zklámání. A diagnóza? Možná nedostatek lásky. Možná. Snad. Jak se to ovšem mohlo stát, když byl Vincent milované dítě? O to milovanější, protože přišel na svět přesně na den a rok po bratru, který po šesti týdnech zemřel. Anna Cornelia a Theodor van Gogh svého

Pšeničné pole se snopy, 1888, olej na plátně (© Honolulu Academy of Arts)

druhorozeného syna, který po prvním zdědil i jméno, hýčkali. Na venkovské faře v holandském Zundertu se ještě narodilo pět dětí, ale Vincent byl vždy výjimečný. Rodiče mu poskytli vzdělání na střední internátní škole a pak za pomoci bohatého strýce získal místo u prestižní firmy Goupil. Vyučil se obchodníkem s obrazy a v roce 1873 ho šéfové posílají do Londýna, aby posílil anglickou filiálku. Rýsuje se před ním zajištěná budoucnost, je mu dvacet – a poprvé se zamiluje. Ta dívka se jmenuje Uršula Loyerová, je dcerou majitelky penzionu, stará se o děti v jeslích a ráda snáší lichotky. Když se Vincent ovšem rozhoupe k vyznání, dostane se mu studené sprchy. Uršula se směje, už tady byl jiný nájemník a s tím se zasnoubila.

Poslechněte slova Páně

Zní to až banálně – ale zdá se, že první milostný neúspěch obrací Vincentův život naruby. Dosud ukázněný farářův syn se začne utrhovat na zákazníky v galerii, takže je vypoklonkovan z londýnské filiálky, posléze vyhozen z pařížské pobočky firmy Goupil. Pokus uživit se jako učitel na aglikánské škole v Ramsagate také nevyjde. Zasáhne ho setkání s chudými rodinami na kraji Londýna, za kterými ho poslal ředitel školy vymáhat školné. Emotivní mladík, jenž poprvé vidí absolutní

Most přes Seinu v Asnières, 1887, olej na plátně (© Stiftung Sammlung E. G. Bührle, Zürich)

**Na vedlejší straně
Cesta poblíž Arles (Kraj polní cesty), 1888, olej na plátně (© Pommersches Landesmuseum, Greifswald)**

Co to ve mně vlastně vězí?

Cítím oheň, který nemohu nechat uhasnout

bídu, rozdává vše, co má v kapsách, vrací se do školy bez jediné libry školného a logicky dostává na hodinu výpověď. Tehdy odjíždí z Anglie a dává se zapsat na studia teologie v Amsterdamu. Když o několik měsíců později univerzitu opouští, napíše bratrovi Theovi: „Člověk si nesmí příliš usnadňovat život.“ Přihlásí se tedy do školy pro praktické kazatelství, ale církevní hodnostáři mu nepřidělí místo. Odejde na vlastní pěst do kraje Borinage, nejchudší uhelné belgické pánve, a stává se tím, čím podle mínění zkušební komise pro udělování kazatelského oprávnění nebyl hoden být – skutečným misionářem. Bydlí v chatrčích s horníky, učí děti číst, pečuje o nemocné tyfem a přitom „káže slovo Kristovo“. Nejprve je jim k smíchu, ale posléze se zastavují – protestanté i katolíci – a naslouchají.

Postranní myšlenky

„Co to ve mně vlastně vězí?“ ptá se. Přemírá emocí, tak se možná jmenuje ta nemoc. Lekla se jí svého času Uršula, vášnivost Vincentových gest i činů vydělala církevní pohlaváry, v děsu před ní prchá také sestřenka Kee, když se do ní nečekaně zamiluje. Otec žádá Vincenta, aby se pokusil žít jako knihkupec nebo učitel, ale syn všechny příležitosti promarní – a pak se dá do malování. „Načmáral jsem kresbu, na které jsou uhlokopové... jak jdou ráno ve sněhu po pěšině, podle dlouhého živého plotu, sotva rozeznatelní jako stíny, které přecházejí v ranní širáni,“ píše Vincent bratrovi Theovi a je zase u vytržení. „Jsem dalek toho, abych si stěžoval, ale právě v uměleckém životě, i když není vůbec tím pravým životem, se cítím téměř šťasten, jako bych mohl být v ideálním pravém životě.“ Co je pro Vincenta van Gogha pravým životem? V malování se snažím nalézt prostředek, jak žít bez postranních myšlenek,“ odpovídá sám. Postranními myšlenkami zdá se být touha po rodině.

„Jak to přijde, že na této zemi je žena tak sama a tak opuštěna?“ Věta, kterou napsal Vincent van Gogh pod svou kresbu Sorrow (Žal), vyjadřuje, co cítil k Sien. Neboli – k prostitutce Christine, kterou potkává v jedné haagské kavárně roku 1882. Ke zděšení svých blízkých těhotnou Christine nastěhuje do svého nuzného bytu, živí ji, ošetřuje (a také se od ní nakazí), posléze také pečuje o její dítě. Několik měsíců se mu daří namloutvat si, že vytvořili úplnou rodinu. Když má však Sien porodit další dítě, Vincent ani nezkoumá, zda to je nebo není jeho potomek, a prchá zcela vyčerpaný z Haagu.

Neštěstí mě neušetří

„Přicházejí okamžiky, kdy shledávám, že veselá je pouze jistota, že neštěstí mě neušetří, určitě ne,“ píše Vincent v roce 1883. Je mu třicet let. Před třemi roky začal kreslit, sotva před rokem se skutečně vážně začal věnovat malování. Zbývá mu ještě sedm let života. Za tu neuvěřitelně krátkou dobu namaluje přes 900 pláten, jež jednou jeho jméno proslaví po celém světě. Sám však prodá jen dva obrázky.

Samota ho už bolí, ani vytržení z barev a tvorby ji nedokáže zaplašit. Během let, co mu ještě zbývají, už nepotká jiné ženy, než jako byla Sien. Nemoc a vysilující záchvaty ho izolují od přátel. Gauguin ve zmatku prchá ze společného ateliéru v Arles, ani věrný bratr Theo, který mu kdysi koupil první štětky, nebude s malířem v okamžiku, kdy se střelí do prsou. Mizerně. Umírá dva dny – už v bratrově náručí.

„Cítím v sobě oheň, který nemohu nechat uhasnout, ale naopak ho musím rozdmýchávat, i když nevím, k čemu mě to nakonec přivede. Vůbec bych se nedivil, kdyby výsledek byl chmurný. Ale za určitých okolností je lépe být poraženým než vítězem, spíš Prométheem než Diem,“ zapsal si kdysi utýraný Vincent van Gogh. Výstava ve vídeňské Albertině však dnes také vypráví o jeho velkém vítězství... ■

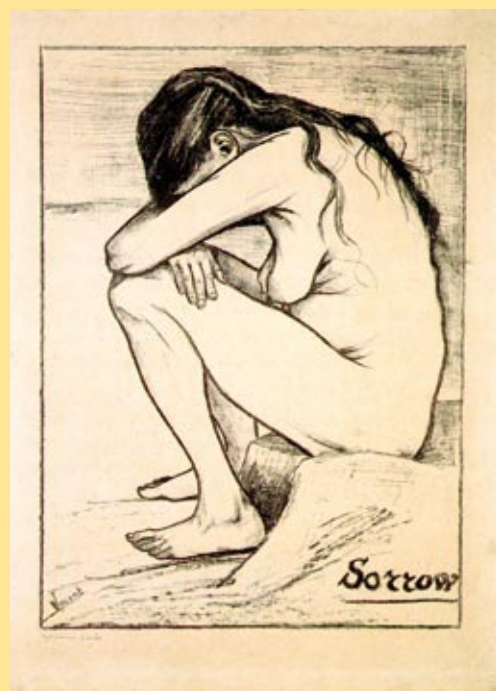
Nemocnice v Saint-Rémy, 1889, olej na plátně (© The Armand Hammer Collection)

Vchod do Moulin de la Galette, 1887, tužka a perokresba černým inkoustem, průhledné a matné akvarely na tkaném papíře (© Van Gogh Museum, Amsterdam)

Zastřižené břízy, 1884, tužka a hnědá perokresba, matný akvarel (© Van Gogh Museum, Amsterdam)

Sorrow (Žal), 1882, tužka a perokresba, (soukromá sbírka)

Ulice v Les-Saintes-Maries-de-la-Mer, 1888, perokresba, hnědý inkoust, křída na tkaném papíře (© The Metropolitan Museum of Art, New York)

Reprodukce poskytl galerie Albertina, Vídeň